

ВОДИЧ

**ЗА ВКЛУЧУВАЊЕ НА
РОДОВАТА ПЕРСПЕКТИВА
ВО СТРАТЕШКИТЕ ПЛАНОВИ
НА МИНИСТЕРСТВОТА
И ДРУГИТЕ ОРГАНИ НА
ДРЖАВНАТА УПРАВА**

В О Д И Ч

ЗА ВКЛУЧУВАЊЕ НА РОДОВАТА ПЕРСПЕКТИВА

ВО СТРАТЕШКИТЕ ПЛАНОВИ НА МИНИСТЕРСТВОТА

И ДРУГИТЕ ОРГАНИ НА ДРЖАВНАТА УПРАВА

Мај 2021

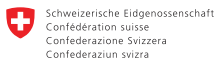
ВОДИЧ

ЗА ВКЛУЧУВАЊЕ НА РОДОВАТА ПЕРСПЕКТИВА
ВО СТРАТЕШКИТЕ ПЛАНОВИ НА МИНИСТЕРСТВАТА
И ДРУГИТЕ ОРГАНИ НА ДРЖАВНАТА УПРАВА

Авторка: Бранка Минчева Коцевска

Во изработката на овој водич, свој придонес дадоа:
Неда Малеска Сачмароска, Јована Тренчевска и тимот за
родово-одговорно буџетирање на UN Women во Северна Македонија
(Ивона Паунович Бишевац, Иван В'чков и Кристина Плечик Бекарова).

Дизајн: Нита Хаџихамза Гаши

Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC

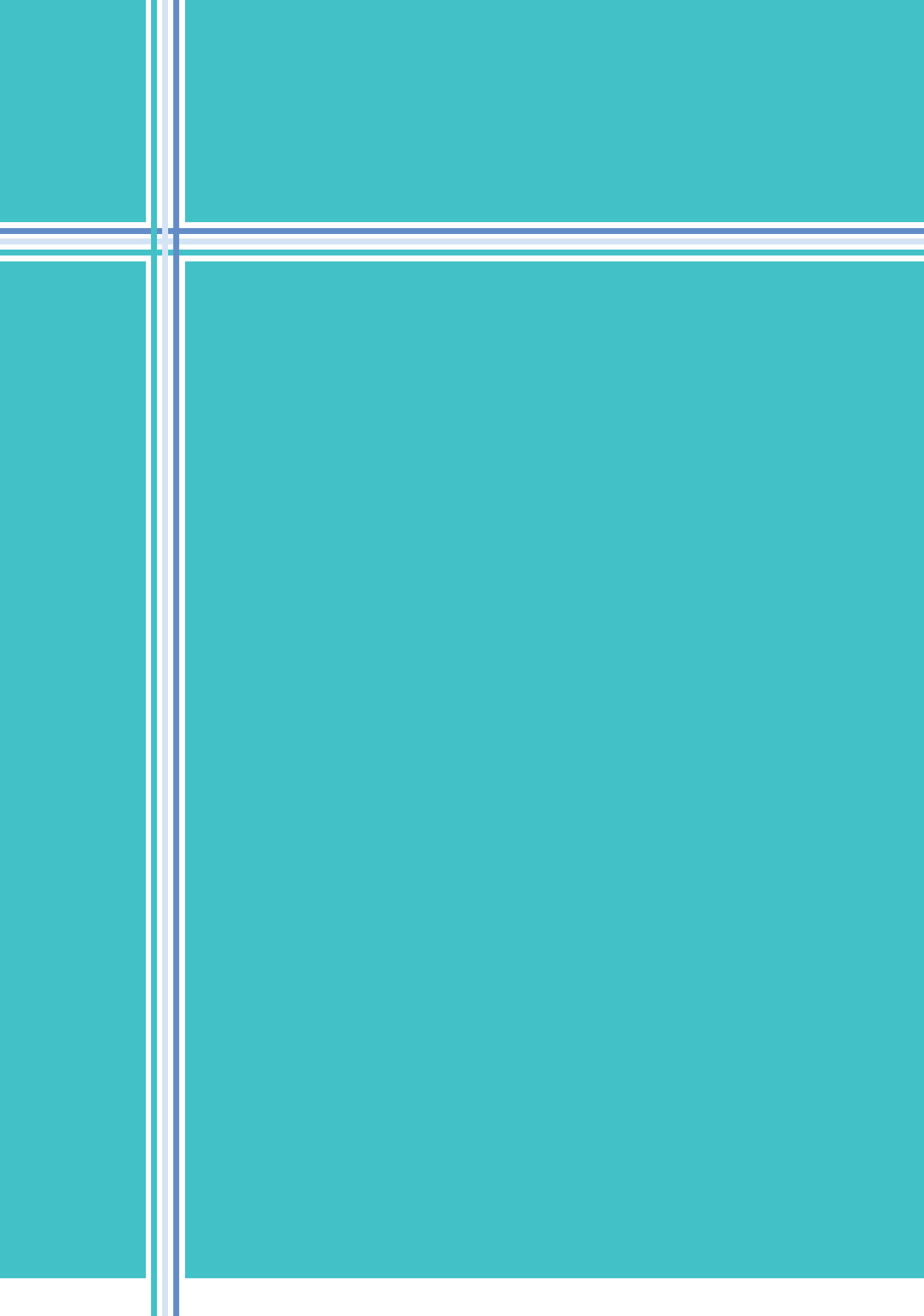

Овој водич е изработен во рамките на проектот на UN Women „Промовирање на родово-одговорни политики и буџети: кон транспарентно, инклузивно и отчетно управување во Република Северна Македонија“, финансиски поддржан од Швајцарската агенција за развој и соработка и Шведската агенција за меѓународна соработка и развој - Сида.

Мислењата и ставовите изразени во оваа публикација се мислења и ставови на авторите и нужно не ги претставуваат мислењата и ставовите на UN Women, Обединетите нации или на другите придружни организации.

СОДРЖИНА

Вовед	5
Зошто е важно вклучувањето на родовата перспектива во процесот на стратешко планирање на институциите?	6
Која е правната основа за вклучување на родовата перспектива во стратешките документи?	9
Како ја вклучуваме родовата перспектива во процесот на стратешко планирање?	11
Како да ги направиме Стратешките планови родово одговорни?	14
Чекор 1: Анализа на состојбата од родова перспектива	15
Категории на политиките од родова перспектива	15
Анализа на внатрешното окружување	17
Анализа на надворешното окружување	18
Анализа на засегнатите страни	19
Чекор 2: Постапување цели	22
Мисија и визија на институцијата со вклучување на родовата перспектива	22
Дефинирање родово сензитивни приоритети и цели на институцијата	23
Чекор 3: Подготовка на родово одговорна стратегија	24
Подготовка на Стратешки планови што содржат родово одговорни програми	26
Утврдување цели и родови индикатори	27
План за имплементација	30
Родово одговорно буџетирање	30
Очекувани резултати согласно принципот на еднакви можности	32
Утврдување можни ризици	33
Чекор 4: Подготовка на родово одговорен годишен План за работа	34
Програми и потпрограми	34
Иницијативи за Годишната програма за работа на Владата	36
Мерки и активности што произлегуваат од надлежностите и тековната работа на органот на државната управа	37
Чекор 5: Следење, оценување и известување.	38
Прибирање податоци за следење	38
Оценување на успешноста од родов аспект	39
Ивестување	39
Како да обезбедиме одржливост на вклучувањето на родовата перспектива во процесот на стратешко планирање?	42

ВОВЕД

Целта на Водичот за вклучување на родовата перспектива во стратешките планови е да им помогне на административните службеници вработени во министерствата и другите органи на државната управа во подготовката на родово одговорни политики, квалитетни стратешки планови и годишни планови за работа на институциите. Водичот обезбедува насоки за вклучување на родовата перспектива во процесите на креирање политики и стратешко планирање за институциите на централно ниво. Покрај ова, водичот има цел и да придонесе за подигнување на свеста и разбирањето на важноста за креирање родово одговорни политики, кои ќе водат кон унапредување на еднаквите можности на жените и мажите во согласност со националните заложби за родова еднаквост.

Водичот обезбедува преглед на чекорите на процесот за стратешко планирање: анализана состојбата во областа на планираната интервенција, детектирање на влезните точки за вклучување на родовата перспектива, подготовка на родово одговорни програми и потпрограми, дефинирање родово сензитивни индикатори за мерење на ефектите од одредена политика, како и следење и оценка на резултатите од имплементацијата на родово одговорните мерки и активности. Водичот, исто така, ги следи елементите на годишниот План за работа на министерствата и другите органи на државната управа, чија подготовка претставува интегрален дел од процесот на стратешко планирање.

ЗОШТО Е ВАЖНО ВКЛУЧУВАЊЕТО НА РОДОВАТА ПЕРСПЕКТИВА ВО ПРОЦЕСОТ НА СТРАТЕШКО ПЛАНИРАЊЕ НА ИНСТИТУЦИИТЕ?

Дали вклучувањето на родовата перспектива во процесите на креирањето на политиките е толку тешко? – Не е.

Сосема е погрешен впечатокот дека вклучувањето на родовата перспектива во креирањето на политиките, односно во стратешкото планирање е исклучително тешка и обемна задача што треба да ја работиме дополнително и паралелно со процесот на стратешко планирање. Вклучувањето на родовата перспектива, како интегрален дел од процесот на креирање политики, не е ништо повеќе отколку поширока и посеопфатна алатка за развој на политиките. Овој пристап обезбедува дека во процесот на креирање на политиките ништо не е заборавено или занемарено, туку се поставени вистинските прашања со цел да се осигуриме дека ресурсите со кои располагаме сме ги насочиле и сме ги искористиле на вистински начин, односно сме воделе грижа за сите членовите на општеството.

Креирањето на политиките, стратегиите, програмите и проектите со вклучување на родовата перспектива придонесува за решавањето многу развојни проблеми и донесува конкретни придобивки за владата, за поединците – жените и мажите, и за општеството во целина. Постојат повеќе аргументи зошто политиките, програмите и проектите треба да бидат родово одговорни. Некои од нив се:

- **Обезбедување правда и еднаквост** – овој аргумент ја истакнува вредноста на демократските принципи и основните човекови права, меѓу кои и родовата еднаквост, еднаквата застапеност и партиципација на жените и мажите во различен контекст. Сето ова е поткрепено со заложбите и обврските што ги имаат преземено државите во редица меѓународни нормативни документи (на пр. Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација врз жената¹, како и конференциските документи од Копенхаген² и Пекиншката декларација и Плат-

¹ UN Women, 2007, Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. Достапно на:

<https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/text/econvention.htm>

² UN Women, 1980, World Conference of the United Nations Decade for Women: Equality, Development and Peace. Достапно на:

<https://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/copenhagen.html>

форма за акција³). Овие заложби се дополнително рефлектирани во Уставите на државите.

- **Кредибилитет и одговорност на политиките** – жените и мажите ја сочинуваат популацијата во еднаков сооднос, па оттаму, секој податок, политика или препорака на владите што не ги препознава родовите аспекти и не ги адресира еднакво потребите на жените и мажите е инкредибилна во својата основа, поради тоа што ефектите од политиките не влијаат еднакво врз подобрувањето на квалитетот на животот на жените и мажите. Од друга страна, одговорноста на секоја влада е да обезбеди социјална правда и одржлив развој. Владите се одговорни пред своите граѓани и мора да ги задоволат потребите на сите членови на општеството – и жените и мажите. Родово одговорните политики бараат одговорност од владите и за користењето на јавните средства, како и за исполнувањето на своите политички ветувања.
- **Ефикасност и одржливост на политиките** – инклузијата на жените и мажите во сите аспекти на развојот и општеството е придобивка за државата. Државите не може да си дозволат да ги занемаруваат или да ги игнорираат придонесот, како и економските и социјалните капацитети на жените и на мажите во сите сфери на животот. Овој аргумент се однесува на „макро“ аспектите на човечкиот развој што придонесуваат за подобрување на квалитетот на животот во општеството на среден и на долг рок – благосостојба и просперитет на општеството во целина. Од друга страна, тесно поврзани со аргументите за ефикасност се аргументите што потврдуваат дека вклучувањето на родовата перспектива е одржливо. Родовата перспектива е, всушност, „перспектива на човековиот развој“, која има долгорочна цел да создаде социјално праведно и одржливо општество што вклучува холистички пристап во процесите на креирање на политиките. Ваквиот холистички пристап обезбедува процесот на креирање политики да биде проследен со силна координација и соработка на сите нивоа (и хоризонтално и вертикално), па пристапот што ги вклучува и жените и мажите во процесот придонесува да бидат одржливи и политиките за развој.
- **Квалитет на животот** – фокусирањето на родовата еднаквост влијае врз подобрувањето на животот на жените и мажите. Имено, истакнувањето на важноста на стабилните социјални релации и независноста на сите социјални актери и, меѓу другото, зајакнувањето на жените докажано го по-

³ UN Women, 1995, Beijing Declaration and Platform for Action.
Достапно на: https://www.un.org/en/events/pastevents/pdfs/Beijing_Declaration_and_Platform_for_Action.pdf

добрата квалитетот на животот не само на жените, туку и на мажите и на семејствата, но и на општеството во целина. Овие аспекти го адресираат „микро“ нивото на развој, односно какво влијание имаат врз поединецот.

- **Градење алијанси** – овој аргумент ја истакнува родовата еднаквост како предуслов за формирање и одржување формални алијанси помеѓу нациите и стабилна меѓународна соработка. Во контекст на Централна и Источна Европа, тоа е заложбата на земјите кандидати за членство во Европската Унија да имплементираат одредени стандарди и инструменти за промоција на родовата еднаквост како предуслов за членство во ЕУ. Ова е наведено во Поглавјето 23 – Судство и фундаментални права⁴, особено во делот што се однесува на фундаменталните права „Земјите членки мора да обезбедат почитување на фундаменталните права и правата на граѓаните на ЕУ, како што се гарантирани со законодавството и Повелбата за основните права“. Понатаму, не само како земја кандидат, туку и како дел од семејството на Обединетите нации, државата е целосно посветена на Агендата 2030 на ООН за одржлив развој, демонстрирана преку реформската агенда на Владата што се фокусира на клучните развојни цели⁵. Но, овој аргумент, иако актуелен, сам по себе не е одржлив доколку не е придружен од аргументите во корист на ефикасноста на политиките и подобрувањето на квалитетот на животот.
- **Верижна реакција** – родовата еднаквост може да продуцира верижна реакција на придобивки едноставно со пренесување на ефектите од поединецот кон заедницата. „Инвестицијата“ во родовата еднаквост ќе донесе не само краткорочни придобивки за поединците, туку посредно, и среднорочни и долгорочни бенефиции, кои преку општеството ќе влијаат и врз зајакнувањето на државата. Исто така, особено треба да се има предвид фактот дека верижна реакција се случува и во ситуацијата кога политиките не ги предвидуваат негативните ефекти врз родовата еднаквост, односно придонесуваат за продлабочување на родовиот јаз и зацврстувањето на постојните родови стереотипи. Токму затоа, неопходно е постојано креирање комплексни стратегии во кои родовите иницијативи се испреплетуваат, се дополнуваат и се поддржуваат една со друга преку интегриран и холистички пристап⁶.

⁴ European Commission, Conditions for membership: Chapters of the acquis, Достапно на: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/conditions-membership/chapters-of-the-acquis_en

⁵ United Nations, Voluntary National Review 2020, Republic of North Macedonia. Достапно на: <https://sustainabledevelopment.un.org/memberstates/macedonia>

⁶ Astrida Neimanis, 2001, GENDER MAINSTREAMING IN PRACTICE: A HANDBOOK, Достапно на: <http://ibdigital.uib.es/greenstone/sites/localsite/collect/cd2/index/assoc/ONU0016.dir/ONU0016.pdf>

Која е правната основа за вклучување на родовата перспектива во стратешките документи?

Основата за вклучување на родовата перспектива во стратешките документи, односно креирањето родово одговорни политики е поставена во начелата на Уставот на РМ⁷, каде што во член 9 се гарантира еднаквоста на граѓаните во слободите и правата, и пред Уставот и пред законите. Уште повеќе, донесувањето на Законот за еднакви можности на жените и мажите⁸ во 2006 година, неговото унапредување и надградување со текстот на законот од 2012 година, вклучително и неговото дополнување во 2014 година, јасно ги воспоставува принципите на еднаков третман и еднакви можности на жените и мажите во сите сфери на општественото живеење. Во член 4 од законот е дефиниран принципот на вклучување на родовата перспектива во главните текови, т. е. во секоја од фазите на процесот на креирање политики, „градење, донесување, спроведување, следење и евалуација на политики – притоа, имајќи го предвид промовирањето и унапредувањето на еднаквоста меѓу жените и мажите“. Законот, во член 5, 6 и 7, утврдува и специфични обврски (основни и посебни мерки) за субјектите од јавниот и приватниот сектор за системско вклучување на родовата перспектива во своето дејствување во насока на унапредување на еднаквоста помеѓу жените и мажите, како што се „...мерките за остварување на потполна еднаквост меѓу жените и мажите, утврдени во политиките и програмите за систематско промовирање на принципот на еднакви можности на жените и мажите“ и „мерките со кои се воведува системско вклучување на еднаквите можности на жените и мажите во процесот на креирање, спроведување и следење на политиките и буџетите во посебните општествени области“.

Во членот 11, став 3 од законот е пропишано: „Органите на државната управа се должни во рамките на своите стратешки планови и буџети да го инкорпорираат принципот на еднакви можности на жените и мажите; да ги следат ефектите и влијанието на нивните програми врз жените и мажите и да известуваат во рамките на своите годишни извештаи“. Процесот на

⁷ Собрание на Република Северна Македонија, 1991, Устав на Република Северна Македонија. Достапно на: <https://www.sobranie.mk/ustav-na-rm.nspx>

⁸ Министерство за труд и социјална политика, 2012/2014, Закон за еднакви можности на жените и мажите. Достапно на: http://www.mtsp.gov.mk/content/pdf/zakoni/2017/precisten%20tekst%202015%20na%20ZEM_nov.pdf

стратешко планирање во министерствата и другите органи на државната управа во Република Северна Македонија е востановен пред повеќе од 15-тина години, односно процесот почнува во 2005 година, кога министерствата и другите органи на државна управа ги подготвуваат првите стратешки планови за периодот 2006–2008 година. Оттогаш, стратешкото планирање е неизоставен дел од работата на институциите и процес што ја утврдува нивната работа и целите на среден рок. Во 2018 година, Владата на Република Северна Македонија донесе одлука за Изменување и дополнување на Методологијата за стратешко планирање и подготвување на Годишната програма за работа на Владата („Службен весник на РМ“ бр. 58/2018)⁹, со што се унапредува процесот на стратешко планирање, се усогласува со предлог-буџетот на институцијата и се воведува обврската за подготовка на План за работа на институцијата во кој се операционализираат мерките и активностите предвидени во програмите и потпрограмите на Стратешкиот план, кој понатаму се следи, се оценува и за него се известува на соодветно ниво.

Врз основа на овие измени и дополнувања, во јули 2018 година се донесени Упатството за начинот на постапување на министерствата и другите органи на државната управа во процесот на подготвување на Стратешкиот план и Годишниот план за работа („Службен весник на Република Македонија“ бр. 131/2018) и Упатството за начинот на постапување на министерствата и другите органи на државната управа во процесот на следење, оценување и известување за спроведувањето на Стратешкиот план и Годишниот план за работа („Службен весник на Република Македонија“ бр. 131/2018)¹⁰. На овој начин се дефинирани пристапот и алатките со кои министерствата и другите органи на државната управа ги креираат своите политики и програми на среден рок (3 години) и во кои политиките и програмите се обврзани да ја интегрираат родовата перспектива во насока на намалување на родовиот јаз и унапредување на состојбата на жените и мажите во сите сфери на општественото живеење.

⁹ Генерален секретаријат на Владата на Република Северна Македонија, 2018, Изменување и дополнување на Методологијата за стратешко планирање и подготвување на Годишната програма за работа на Владата. Достапно на: <http://www.slvesnik.com.mk/Issues/bfd0f85ea0104ea3849ba482f294421d.pdf>

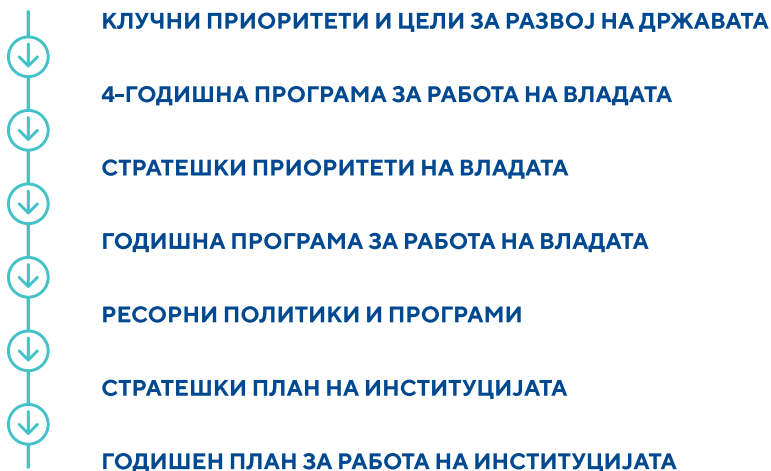
¹⁰ Генерален секретаријат на Владата на Република Северна Македонија, 2018, Упатство за начинот на постапување на министерствата и другите органи на државната управа во процесот на подготвување на Стратешкиот план и Годишниот план за работа и Упатство за начинот на постапување на министерствата и другите органи на државната управа во процесот на следење, оценување и известување за спроведувањето на Стратешкиот план и Годишниот план за работа. Достапно на: <http://www.slvesnik.com.mk/Issues/e1f989ba6ac8480cb722a7d480a620e8.pdf>

КАКО ЈА ВКЛУЧУВАМЕ РОДОВАТА ПЕРСПЕКТИВА ВО ПРОЦЕСОТ НА СТРАТЕШКО ПЛАНИРАЊЕ?

„Креирањето политики е процес на транспонирање на политичката визија на Владата во програми и активности што ќе произведат ‘резултати’, односно ќе доведат до посакуваната промена во реалноста.“¹¹

„Насоките што се дефинирани во политиката може да бидат елаборирани во стратегија, која всушност посочува како ќе се управува со ресурсите со цел остварување на владините приоритети и цели. Процесот на креирање политики е дефинирање на ‘патот што ќе се следи’, а стратегијата е ‘патоказот’ со чија помош ќе стигнеме до посакуваните цели.“¹²

На следниов графикон е претставен процесот на креирање на политиките во Република Северна Македонија, односно на кој начин преку министерствата и другите органи на државната управа се имплементираат владините приоритети и цели:

¹¹ Northern Ireland Executive, 2016, A Practical Guide to Policy Making. Достапно на: https://www.executiveoffice-ni.gov.uk/sites/default/files/publications/ofmdfm_dev/practical-guide-policy-making-amend-nov-16.pdf

¹² European Commission, ed.by Florian Hauser, 2017, Quality of Public Administration - A Toolbox for Practitioners. Достапно на: <https://www.oecd-opsi.org/toolkits/quality-of-public-administration-a-toolbox-for-practitioners/#:~:text=This%20EU%20Quality%20of%20Public,prosperous%2C%20fair%20and%20resilient%20societies>

Клучните приоритети и цели за развој на државата се креираат врз основа на нејзините стремежи на долг рок, како и врз основа на европските перспективи и политики и меѓународните документи што ги утврдуваат развојните цели на човештвото на подолг рок. Процесот на пристапување кон ЕУ во голема мера ги утврдува клучните приоритети и цели за развој на Северна Македонија од аспект на земја кандидат и влијае на планирањето на политиките, но и усогласување на националното законодавство со законодавството на Унијата дефинирано во Националната програма за усвојување на правото на ЕУ (НПАА)¹³. Четиригодишната **Програмата за работа на Владата** се креира врз основа на програмата на политичката партија што го добила мнозинството од страна на граѓаните на слободни и непосредни избори, односно на коалиционите партнери што формираат Влада врз основа на изборните резултати. Оваа програма ги отсликува политичките приоритети утврдени од страна на Владата при нејзиниот избор во Собранието на Република Северна Македонија и политиките преку кои во следните 4 години ќе ги реализираат националните приоритети и цели за развој. **Стратешките приоритети на Владата** се утврдуваат на годишно ниво и преку приоритетните цели се тесно поврзани со процесот на стратешко планирање на институциите, како и буџетското планирање и донесување на буџетот. Врз основа на стратешките приоритети за секоја година, како и врз основа на конкретните политики и иницијативи од институциите се креира **Годишната програма за работа на Владата** што потоа се операционализира во ресорни и институционални политики, а се спроведува преку институциите на извршната власт. **Ресорните политики** опфаќаат одредена поширока област на дејствување во која се имплементира одредена политика или стратегија за развој и најчесто се хоризонтални и вклучуваат повеќе институции на различни нивоа во процесот на имплементација и следење на ефектите. **Стратешките планови** на институциите, како и **Годишните планови за работа** преку програмите и потпрограмите обезбедуваат спроведување на стратешките приоритети на Владата.

Овој Водич се фокусира на фазата на подготовка на стратешките планови на институциите. Програмите и потпрограмите дефинирани во Стратешкиот план се клучна влезна точка за вклучување на родовата перспектива како интегрален дел од процесот на креирање политики. Стратешкиот план е тригодишен документ и главна алатка за работната агенда на ин-

¹³ Секретаријат за европски прашања, 2009-2017, Националната програма за усвојување на правото на Европската Унија (НПАА). Достапно на: <https://www.sep.gov.mk/en/post/?id=13#:~:text=YGsyuegzY2w>

ституциите, така што родовата перспектива може лесно да се интегрира во различните области што се во надлежност на институцијата. Стратешкиот план се реализира преку Годишен план за работа на институцијата каде што се операционализираат програмите и потпрограмите преку специфични активности и мерки што треба да се преземат, конкретно пресметани буџети за имплементација, како и процена на потребните организациски капацитети и човечки ресурси за нивна реализација. Од институциите се бара да го следат процесот на имплементација и да ги оценуваат ефектите на политиките, програмите и проектите преку точно дефинирани индикатори за успешност, како и да известуваат за напредокот. Процесот на стратешко планирање во министерствата и другите органи на државната управа целосно се темели врз „Упатството за начинот на постапување на министерствата и другите органи на државната управа во процесот на подготвување на Стратешкиот план и Годишниот план за работа“ („Службен весник на РМ“, бр. 131/18)¹⁴ и врз „Упатството за начинот на постапување на министерствата и другите органи на државната управа во процесот на следење, оценување и известување за спроведувањето на Стратешкиот план и Годишниот план за работа“ („Службен весник на РМ“, бр. 131/18), истовремено имајќи ги предвид насоките и елементите на стратешко планирање дадени во Прирачникот за стратешко планирање¹⁵. Водичот ги следи елементите на претходно споменативе документи со цел да ги објасни чекорите во циклусот на стратешко планирање и да обезбеди едноставни примери за тоа на кој начин родовата перспектива може да биде вклучена во процесот на стратешкото планирање.

¹⁴ Генерален секретаријат на Владата на Република Северна Македонија, 2018, Упатство за начинот на постапување на министерствата и другите органи на државната управа во процесот на подготвување на Стратешкиот план. Достапно на: <http://www.slvesnik.com.mk/Issues/e1f989ba6ac8480cb722a7d480a620e8.pdf>

¹⁵ Генерален секретаријат на Владата на Република Северна Македонија, Насоки за подготвување на стратешките планови на министерствата и другите органи на државната управа. Достапно на: <http://www.tinyurl.com/pjhw6r6ns>

Како да ги направиме Стратешките планови родово одговорни?

Упатството за начинот на постапување на министерствата и другите органи на државната управа во процесот на подготвување на Стратешкиот план и Годишниот план за работа и Упатството за начинот на постапување на министерствата и другите органи на државната управа во процесот на следење, оценување и известување за спроведувањето на Стратешкиот план и Годишниот план за работа обезбедуваат рамка согласно која министерството или другиот орган на државна управа планира, имплементира, следи, оценува, известува и, доколку е потребно, ја рedefинира својата работа. Истовремено, Стратешкиот план и Годишниот план за работа се основата за интегрирање на политиките и активностите во областа на надлежност на институцијата.

За да ги направиме Стратешките планови родово одговорни, потребно е да ги следиме чекорите на процесот на стратешко планирање, истовремено користејќи „родови очила“. Чекорите на циклусот на стратешко планирање се прикажани на следната слика:

ЧЕКОР 1:

Анализа на внатрешното окружување

Анализа на надворешното окружување

Анализа на засегнатите страни

ЧЕКОР 2:

Мисија и визија

Дефинирање на приоритетите и целите на институцијата

ЧЕКОР 3:

Подготовка на програмите и потпрограмите

Утврдување цели и родово сензитивни индикатори

Планирање на буџетот

Анализа на ризиците

ЧЕКОР 4:

Дефинирање на активностите и мерките

Дефинирање на целите и резултатите

Дефинирање индикатори на ниво на резултат

ЧЕКОР 5:

Прибирање податоци

Оценување на напредокот и известување

Чекор 1: Анализа на состојбата од родова перспектива

Стратешкиот план на министерството или на органот на државна управа е документ што се однесува на планирањето на работата на институцијата во сите нејзини области на дејствување за минимум 3 години и ги вклучува следниве компоненти: мисија, визија, цели, стратегии, тактики и план за имплементација. Стратешкиот план се заснова врз објективна и реална процена на политичката, економската, социјалната и технолошката ситуација; на политиките што го дефинираат статусот на жените и мажите во општеството и придонесуваат за родовата еднаквост; како и воспоставената правна рамка и расположливите ресурси. Процената на состојбата е резултат на претходно спроведени анализи (функционална анализа, СВOT-анализа, ПЕСТ-анализа итн.). За да може да се креираат родово одговорни политики, потребно е да се спроведе и анализа од родова перспектива.

Категории на политиките од родова перспектива

Класификацијата на политиките според Наила Кабир (Naila Kabeer)¹⁶:

РОДОВО СЛЕПИ	РОДОВО НЕУТРАЛНИ	РОДОВО СЕНЗИТИВНИ	РОДОВО СПЕЦИФИЧНИ
Родово слепите политики сметаат дека жените и мажите не се еднакви. Тие користат родови норми, улоги и стереотипи што ги поттикнуваат родовите нееднаквости.	Родово неутралните политики функционираат во рамките на постојните родови распределби на ресурсите и одговорностите и не им се спротивставуваат. Тие ги сметаат жените и мажите за исти, не за еднакви. Во овој пристап, родовите норми, улоги и релации остануваат непроменети.	Жените и мажите ги сметаат за еднакви; ги адресираат родовите норми, улоги и пристапот до ресурсите за да постигнат одредена цел дефинирана со политиката.	Жените и мажите ги сметаат за еднакви; предизвикувањето на родовите норми, улоги и пристапот до ресурсите е клучната компонента од резултатите на спроведената политика.
		РОДОВО ТРАНСФОРМАТИВНИ	
* Оваа рамка може да се користи како практична алатка за идентификување на видовите постојни политики, но и за да разбереме дали родовиот аспект е систематски интегриран во различните етапи на процесот на планирање. Исто така, може да служи и како водилка за проектирање на промената што сакаме да ја постигнеме со имплементацијата на одредена политика или програма.		Ги адресираат стратешките родови потреби; ги трансформираат нееднаквите родови релации во насока на промовирање на споделувањето на моќта во контролата на ресурсите, донесувањето на одлуките и поддршката на зајакнувањето на жените. ¹⁷	

¹⁶ Naila Kabeer, 1994, Verso, London, Reversed realities – Gender hierarchies in development thought.

¹⁷ Адаптирано според: ILO, 2010, Gender mainstreaming in Local Economic Development Strategies – A Guide. Достапно на: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_emp/@emp_ent/@led/documents/publication/wcms_141223.pdf и Goulding, K., 2013, Gender dimension of national employment policies. Достапно на: http://oit.org/wcmsp5/groups/public/-dgreports/-gender/documents/publication/wcms_232758.pdf

Иако, навидум, некои области на дејствување изгледаат како родово неутрални и имаме впечаток дека политиката/програмата, односно интервенцијата ќе има корист и придобивки за сите граѓани еднакво, всушност, директно или индиректно, таа може да има позитивни и/или негативни последици врз квалитетот на животот на жените и мажите. „Родовата анализа е критичко преиспитување како разликите во родовите улоги, активности, потреби, можности и пристап/права влијаат врз мажите, жените, момчињата и девојчињата во некоја одредена специфична ситуација или контекст. Родовата анализа ги истражува односите помеѓу мажите и жените, нивниот пристап до и можноста за контрола врз ресурсите, како и ограничувањата со кои се соочуваат. Родовата анализа треба да биде интегрирана во сите ресорни процени или анализи на состојбата за да се осигуриме дека постојните родови неправди и нееднаквости не се влошуваат со интервенциите што ги преземаме, туку, напротив, се промовира поголема родова еднаквост и правда.“¹⁸

Вклучувањето на родовата перспектива во процесот на стратешко планирање подразбира препознавање и идентификување на родовиот јаз и структурните родови нееднаквости што треба да бидат адресирани во дадениот контекст (преку предметот на одредена стратегија или програма). Единствено на овој начин, преку вклучување на овие елементи во процесот, ќе бидеме во можност да креираме родово одговорни цели, како и соодветни пристапи и интервенции што ќе придонесат за остварување на проектираните цели.

¹⁸ UNICEF, 2017, Gender equality: GLOSSARY OF TERMS AND CONCEPTS. Достапно на: <https://www.unicef.org/rosa/media/1761/file/Gender%20glossary%20of%20terms%20and%20concepts%20.pdf>

Согласно Упатството за начинот на постапување на министерствата и другите органи на државната управа во процесот на подготвување на Стратешкиот план и Годишниот план за работа, „Анализата на состојбата содржи преглед на клучните наоди од анализите спроведени во областа или областите за кои е надлежен органот на државната управа, оцена за состојбите од политички и економски аспект, од социјален аспект (демографски движења, човечки ресурси, култура, традиција, родови стереотипи, јавно мислење и др.), од технолошки и материјален аспект, како и оцена на законодавната рамка во соодветните области. Анализата на состојбата треба да се темели врз прибрани податоци во соодветните области, кои содржат и родово разделени податоци за да се добие јасна слика на состојбите во однос на статусот и положбата на жените и мажите според различни основи, вклучувајќи и етничка припадност, возраст, место на живеење, степен на образование, и друго“¹⁹.

Анализа на внатрешното окружување

Овој тип анализа, како составен дел од процесот на стратешко планирање, настојува да ги утврди капацитетот, предностите, недостатоците, предизвиците и можностите на институцијата да спроведе процес на стратешко планирање. Од аспект на креирањето родово одговорни политики, оваа анализа ни помага да ги утврдиме капацитетите на институцијата за креирање родово одговорни политики, да ги воочиме евентуалните слабости и да предвидиме мерки и активности за зајакнување на капацитетите на административните службеници, но и да собереме доволно податоци за да создадеме квалитетни тимови во институцијата што ќе работат на родово сензибилизирање на политиките и програмите што се во надлежност на институцијата, вклучително и хоризонталните програми што се спроведуваат координирано меѓу повеќе институции.

¹⁹ Генерален секретаријат на Владата на Република Северна Македонија, 2018, Упатство за начинот на постапување на министерствата и другите органи на државната управа во процесот на подготвување на Стратешкиот план. Достапно на: <http://www.slvesnik.com.mk/Issues/e1f989ba6ac8480cb722a7d480a620e8.pdf>

Анализа на надворешното окружување

Покрај анализата на внатрешното окружување и капацитетот на институцијата за креирање родово одговорни политики, од исклучително значење е да се направи анализа на постојните состојби во областа што е во надлежност на институцијата, а во која одредена политика настојува да изврши влијание, да ја подобри состојбата, односно да реши одреден проблем. За да ја спроведеме ваквата анализа, потребно е да ги разгледаме следните аспекти: Дали при креирањето на политиката/програмата е скенирана состојбата на жените и мажите во областа на интервенција на конкретната политика? Кои се специфичните проблеми во областа и дали тие се разликуваат од родов аспект? Дали се идентификувани родови јазови, структурна дискриминација по основ на род или нееднаквости во пристапот до ресурси помеѓу жените и мажите? Дали постојат родово разделени податоци за состојбите во областа? На овој начин ќе дознаеме дали жените и мажите имаат еднаква почетна позиција за да може да ги користат бенефитите, односно резултатите на планираната интервенција. Со цел да бидеме сигурни дека се точни обезбедените информации врз основа на кои ја темелиме анализата, потребно е да користиме родово разделени податоци. Согласно член 18 од Законот за еднакви можности²⁰, институциите се задолжени „да прибираат, да евидентираат и да обработуваат статистички податоци и да ги прикажуваат според полова припадност“. Овие родово разделени податоци имаат клучна улога во процесот на креирање родово одговорни политики и програми.

²⁰ Министерство за труд и социјална политика, 2012/2014, Закон за еднакви можности на жените и мажите. Достапно на:

<https://www.mtsp.gov.mk/WBStorage/Files/ZEM%205%2009%202011%20L.pdf>

ВАЖНОСТА НА ВОДЕЊЕТО РОДОВО РАЗДЕЛЕНА СТАТИСТИКА

Родовата статистика е статистика што адекватно ги рефлектира разликите и нееднаквостите помеѓу мажите и жените во сите сфери на животот²¹. За да може да се идентификува родовата нерамноправност, потребно е постоење веродостојни и полово поделени статистички податоци за различни општествени прашања (возраст, регион, образование, етничка припадност, економски и социјален статус и сл.). Согласно Стратегијата за родова рамноправност 2013-2020²² и последователната Стратегија за родова еднаквост (2021-2026)²³, институциите се должни да прибираат, да евидентираат и да обработуваат статистички податоци според полово припадност.

Доколку институцијата не поседува родово разделена статистика за состојбите во областа или планираната интервенција е сосема нова и зафаќа област што дотогаш не била предмет на интерес, институцијата може податоците да ги обезбеди преку други инструменти, на пример: податоци од Државниот завод за статистика за пошироката област на дејствување, податоци од национални планови и програми, академски истражувања, податоци од студии на меѓународни институции или невладиниот сектор итн. Исто така, овие податоци можат да бидат комбинирани со податоци и информации собрани преку теренски истражувања, анкети, интервјуа, работилници, фокус-групи итн.

Анализа на засегнатите страни

Во процесот на планирање, програмирање и имплементација на стратешките планови, институциите се должни да спроведуваат консултации со засегнатите страни. Во зависност од карактеристиките на одредена програма, процесот на консултации, како и засегнатите страни може да бидат различни. Тие може да бидат колегите од другите сектори или одделенија во рамките на институцијата; други министерства или органи на државната управа, особено кога станува збор за креирање хоризонтални програми; и различни надворешни страни, социјални партнери, невладини организации што треба да бидат вклучени во процесот на планирање и програмирање.

²¹ UNSD, 2005, The World's Women 2005: Progress in Statistics. Достапно на: https://unstats.un.org/unsd/demographic/products/jindwm/ww2005_pub/English/WW2005_text_complete_BW.pdf

²² Министерство за труд и социјална политика, 2013, Стратегија за родова рамноправност 2013-2020. Достапно на: <https://www.mtsp.gov.mk/dokumenti.nsp>

²³ Национална стратегија за родова еднаквост (2021-2026) се очекува да биде усвоена во 2021 година.

Оваа анализа има цел да ги идентификува внатрешните и надворешните засегнати страни и корисници на услугите заради утврдување на нивните специфични потреби. Во таа смисла, под внатрешни засегнати страни се подразбираат другите институции и организации со кои во корелација се спроведува конкретната политика, односно интервенција. Надворешните засегнати страни претставуваат граѓаните, жените и мажите корисници на услугите или резултатите од политиката/програмата, одредени целни групи, други институции или организации што директно или индиректно ќе бидат засегнати, односно интервенцијата ќе има влијание врз нив. За да може јасно да се дефинираат засегнатите страни, важно е да ги поставиме следниве прашања: Кои се потребите и приоритетите на жените и мажите во областа? Дали имаат еднакви можности и пристап до ресурсите? Дали постојните ресурси и нивната распределба ги задоволуваат потребите и интересите и на жените и мажите?

Кога јасно и прецизно ќе се дефинираат засегнатите страни, ќе може да се очекуваат и влијанијата од политиките и програмите на сите засегнати групи, па и на жените и мажите. Токму затоа, во оваа анализа од суштинско значење е да се постават и следниве прашања: Дали влијанието на политиката ќе се одрази еднакво врз состојбата и квалитетот на животот на жените и мажите? Дали евентуално програмата/потпрограмата ги одржува или можеби ги зајакнува веќе постојните стереотипи, предрасуди и нееднаквости меѓу жените и мажите во областа? На овој начин ќе се идентификуваат различните потреби, приоритети и интереси на жените и мажите, а тоа ќе придонесе за пообјективно и поефикасно димензионирање на мерките и активностите на интервенцијата во насока на надминување на постојните нееднаквости.

ПРИМЕР: Како пример ќе земеме една програма што се однесува на развојот на ИКТ²⁴. Оваа програма може да има повеќе потпрограми, односно сфери и подобласти во кои се интервенира за да се постигне зацртаниот приоритет на Владата – развој на образованието и инвестирање во иновации и информатичка технологија. Програмата е хоризонтална и во нејзината имплементација се вклучени повеќе институции, како што се: Министерството за информатичко општество и администрација, Министерството за образование и наука, Министерството за труд и социјална политика, Агенцијата за вработување, Фондот за иновации и технолошки развој итн.

²⁴ Програмата претставена во овој Водич претставува единствено илустрација на начинот на кој се вклучува родовата перспектива во процесот на стратешко планирање и служи за да го илустрира начинот на вградување на неопходните елементи во пропишаните обрасци за стратешко планирање што ги користат институциите.

За да може да креираме ефикасна програма што ќе биде и родово одговорна и за да може да дизајнираме квалитетни мерки и активности што ќе нè доведат до посакуваните резултати, односно ќе го постигнат саканиот ефект и влијание, но и ќе влијаат врз намалувањето на диспаратите во општеството, потребно е да направиме поширока анализа на состојбата во областа. Податоците што би ни биле од корист за да креираме аргументирана, објективна и ефикасна програма се:

1. Образование и едукација

- Податоци за бројот на средни стручни училишта, факултети и едукативни центри што нудат образование од областа на ИКТ според региони;
- Податоци за бројот на запишани ученици студенти според региони, етничка припадност и пол;
- Податоци за бројот на завршени ученици/студенти според региони, етничка припадност и пол.

2. Дигитална писменост

- Степен на покриеност на територијата на државата со интернет;
- Податоци за поседување компјутер според домаќинство, региони и етничка припадност;
- Користење е-услуги од страна на жени и мажи според региони, возраст и етничка припадност;
- Афинитети и интерес кон сферата на ИКТ според пол, региони и етничка припадност (фокус-групи и теренско истражување).

3. Пазар на трудот

- Побарувачка на ИКТ-работници според региони;
- Податоци за бројот на вработени лица со ИКТ-образование според пол, возраст, регион и етничка припадност;
- Податоци за бројот на невработени лица со ИКТ-образование според пол, возраст, регион и етничка припадност;
- Податоци за висината на платите во ИКТ-секторот според пол, возраст, регион итн.

Со квалитетно спроведена анализа на состојбите во областа, ќе може да го детектираме постоењето одредени нееднаквости во можностите, потребите, интересите, афинитетите на жените и мажите и ќе може да димензионираме вистински родово одговорна програма, која ќе има цел да го надмине родовиот јаз и да создаде еднакви можности за искористување на потенцијалите на жените и мажите во областа.

Чекор 2: Поставување цели

Мисија и визија на институцијата со вклучување на родовата перспектива

Мисијата претставува краток опис на клучната цел, односно задача на органот на државната управа што произлегува од законски утврдените надлежности и клучните програми и активности на министерството. Приоритетите и целите на институцијата секогаш треба да произлегуваат од дефинираната мисија. Визијата, од друга страна, е изјава за глобалната, посакуваната и континуирана цел кон која се стреми министерството или органот на државната управа на подолг рок.

Иако мисијата и визијата на институцијата се релативно стабилни категории што не се менуваат на годишно ниво, туку ја изразуваат долгорочната определба и цел на институцијата во рамките на своите надлежности, од исклучително значење е и тие јасно да ги изразуваат заложбите за родова еднаквост во проекцијата на посакуваната состојба.

Принципот на родовата еднаквост треба да биде интегрален елемент во начелата и вредностите врз основа на кои функционира и во заложбите кон кои се стреми институцијата, а со тоа и *интегрален елемент на визијата и мисијата на институцијата*. Во нив треба да биде изразена определбата за обезбедување еднаков пристап и можности до услугите на институцијата и за жените и за мажите, имајќи ги предвид нивните различни интереси и потреби.

ПРИМЕР:

Мисија – инвестирање во развојот на информатичкото општество преку овозможување еднакви можности на жените и мажите за користење и развој во ИКТ-индустријата.

Визија – развиен ИКТ-сектор во кој жените и мажите целосно ги искористуваат своите потенцијали и придонесуваат за напредок на општеството.

Дефинирање на приоритетите и целите на институцијата од родов аспект

Врз основа на претходно спроведената анализа за состојбите во областа, преку која ќе се увидат и ќе се идентификуваат нееднаквости помеѓу жените и мажите во однос на нивните потреби, можности и пристап до ресурсите, може да се дефинираат приоритетите и целите на институцијата во специфичната надлежност и сфера на работењето. Овие приоритети и цели на јавните политики, кои се спроведуваат од страна на институцијата, подразбираат родово одговорен пристап во справувањето со детектираните проблеми во областа и дефинирањето стратегија за надминување на нееднаквостите. Приоритетите и целите ги одразуваат општите резултати што треба да бидат постигнати на среден и долг рок. Тие треба да бидат дефинирани на начин што јасно ќе ги изразува заложбите и насоките за промени што треба да се случат во општеството за да се отстранат диспаритетите и за да се овозможат еднакви можности. Како што беше споменато претходно, овие политики може да бидат родово специфични или родово прераспределувачки.

Чекор 3: Утврдување родово одговорна стратегија

Процесот на стратешко планирање е рефлексивна одлука за клучните приоритети и цели на државата, кои се формулирани преку стратегии, програми и проекти и соодветна распределба на ресурсите за нивно остварување во делот на надлежноста на министерствата и другите органи на државната управа. Преку програмите, проектите и активностите содржани во стратешкиот план се исполнуваат приоритетите на Владата, мисијата на институцијата и се остваруваат зацртаните и посакуваните цели и резултати.

Предуслови за формулирање стратегија се: анализата на состојбите што се во надлежност на институцијата, вклучувајќи ја и анализата на состојбите за да се утврдат промените на политички, економски, социјален и технолошки план; анализа и споредба меѓу планираниот и реално остварениот резултат од спроведувањето на програмите и потпрограмите што се составен дел на стратешкиот план, анализа на утврдените политики и секторските стратегии; спроведување функционална анализа, утврдување на постојните и идните функции и разгледување материјали со цел да се добијат потребните информации за развојот на органот на државата управа. Врз основа на податоците и информациите добиени преку спроведените анализи и нивното поврзување со владините приоритети и приоритетни цели, може да формулираме оправдана, објективна и реална стратегија што има цел да ги промени состојбите во сферата на дејствување и да обезбеди родова рамноправност. Во овој контекст, треба да се има предвид и Националната програма за усвојување на законодавството на Европската Унија²⁵. Како земја кандидат, сме презеле одредени активности и мерки со цел да ги исполниме критериумите за пристапување во ЕУ, особено критериумите од Поглавјето 23 во врска со фундаменталните права и од Поглавјето 19 во врска со еднаквоста и антидискриминацијата²⁶. Овие аспекти треба особено да бидат земени предвид кога се креира одредена стратегија.

²⁵ Секретаријат за европски прашања, Националната програма за усвојување на правото на Европската Унија (НПАА) е сеопфатен долгорочен документ што ја дефинира динамиката на усвојувањето на правото на ЕУ, стратешките насоки, политиките, реформите, структурите, ресурсите и роковите што треба да се реализираат со цел Република Македонија да ги исполни условите за членство во Европската Унија. Повеќе информации за НПАА се достапни на:
<https://www.sep.gov.mk/post/?id=9#.YP5zHugzaUI>

²⁶ European Commission, Condition for EU membership, Достапно на:
https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/policy/conditions-membership_en

ПРИМЕР:

Во контекст на претходно анализираните состојби во областа и дефинираните мисија и визија на институцијата со вклучување на родовата перспектива, во креирањето на стратешкиот план, односно програмите и потпрограмите за негово спроведување и реализирање, може да ги имаме предвид следните приоритети и приоритетни цели дефинирани во Одуката за утврдување на стратешките приоритети на Владата на Република Северна Македонија за 2020 година:

Стратешки приоритет:

- реформи во образованието и инвестирање во иновации и информатичка технологија.

Приоритетни цели:

- спроведување реформи во образованието преку обезбедување еднакво и квалитетно образование за сите и градење концепт на доживотно учење;
- отворање нови работни места со активни мерки за вработување и зголемување на нивото на платите во економијата;
- намалување на разликите во развојот помеѓу и во планските региони и зголемување на конкурентската способност на планските региони;
- унапредување на родовата еднаквост во сите области од општественото живеење и вклучување на родовата перспектива во креирањето на политиките и буџетите.

Во процесот на подготовка на стратегија треба да водиме сметка таа да биде родово одговорна. Имено, во проекциите за посакуваната состојба во иднина мора да го имаме предвид фактот дека доколку стратегијата не е родово одговорна, односно не ги зема предвид различностите во интересите и потребите на жените и мажите, таа може да доведе до одржување или продлабочување на постојните нееднаквости и стереотипи. Родово одговорната стратегија подразбира:

- Преземање активности и мерки за реализирање на приоритетите, целите, програмите, потпрограмите и проектите што ќе придонесат за надминување на детектираните нееднаквости, задоволување на потребите на жените и мажите и овозможување еднаков пристап до ресурсите;
- Процена на очекуваните трошоци и користа, односно влијанието од реализацијата на мерките и активностите врз жените и мажите;

- Корелацијата и комплементарноста на предвидените мерки и активности со другите мерки и активности на институцијата што може да ја олеснат/отежнат реализацијата на програмата/потпрограмата;
- Процена на ризиците или евентуалните пречки што може да влијаат врз спроведувањето на стратешкиот план.

При креирањето родово одговорна стратегија, треба да се направи антиципација на посакуваните промени во општеството што сакаме да ги постигнеме со спроведувањето на програмите и потпрограмите. Кога зборуваме за промените што треба да се направат, треба да ги имаме предвид и потребното време и буџетските средства што ќе бидат потребни за нивното спроведување, како и капацитетите на институцијата.

Подготовка на Стратешки планови што содржат родово одговорни програми

Стратегијата за остварување на приоритетите и целите во одредена област се реализира преку спроведување конкретни политики, програми и проекти што придонесуваат за остварување на програмата на Владата и утврдените стратешки приоритети и приоритетни цели. Во таа смисла, врз основа на донесените стратешки одлуки за дејствување во одредена област се креираат програмите.

Програмите претставуваат сет активности што се спроведуваат во одреден временски период, за кои се алоцирани конкретни финансиски средства и чија цел е остварување одредени цели и приоритети. Програмите на органот на државната управа може да бидат институционални (вертикални), каде што носител е еден орган на државната управа и меѓуинституционални (хоризонтални), во чие остварување согласно закон учествуваат повеќе органи на државната управа. При спроведувањето на хоризонталните програми, секоја институција треба да ја вклучи родовата перспектива во својот стратешки план.

Во зависност од сложеноста и обемноста на програмата, таа може да биде разградена во повеќе потпрограми и проекти што имаат свои цели и резултати, а чие реализирање придонесува за остварувањето на програмата, а со тоа и на владините и институционалните приоритети

и цели. При креирањето на програмите, од исклучително значење е да бидат поставени следниве прашања:

- Дали се консултирани жените и мажите за нивните специфични потреби при креирањето на политиката/програмата?
- Дали предвидените резултати од имплементацијата еднакво ќе ги рефлектираат потребите на жените и на мажите?
- Дали програмата предвидува специфични мерки што придонесуваат за намалување на родовата нееднаквост?

При подготвувањето на стратешкиот план се прави оценка на постигнатите резултати од спроведувањето на програмите, потпрограмите, мерките и активностите за претходната година, при што сесемаат предвид извештајот за спроведувањето на Годишниот план за работа за претходната година и остварените резултати од првата половина во тековната година. При секое годишно ревидирање, односно оценување на ефектите и резултатите од спроведувањето на мерките и активностите од одредена програма/потпрограма, треба да процениме и дали се доволно ефикасни за жените и мажите, односно дали придонесуваат за постигнувањето на стратешкиот приоритет или утврдените приоритетни цели. Доколку утврдиме дека тие се неефективни, односно не придонесуваат за остварувањето на приоритетите и целите, треба да размислуваме за нивно укинување/модифицирање и пренасочување на финансиските средства кон други/нови мерки и активности.

Утврдување цели и родови индикатори

Секоја програма, потпрограма или проект треба да има јасно дефинирани цели за кои е потребно да имаме показатели на успешност или индикатори, со цел да може да ги следиме и да ја оценуваме нивната ефикасност.

Институциите утврдуваат цели за секоја програма и потпрограма. Целите треба да бидат специфични, остварливи, реални и мерливи и да содржат временска рамка во која треба да се постигнат. Секоја програма и потпрограма содржи план за имплементација што утврдува специфични мерки и активности, консултирани страни, рокови за спроведување, потребни финансиски и материјални ресурси, човечки ресурси и индикатори за успешност.

Преку целите на ниво на програмата се постигнуваат стратешките приоритети на Владата (дефинирани во Одлуката за утврдување на стратешките приоритети), како и мисијата на министерството или органот на државната управа. Целите треба да ги одразуваат посакуваните резултати, односно промената што сакаме да ја направиме, а не активностите што ги спроведуваме за реализирање на тие цели и за постигнување на посакуваните резултати.

За да може програмата соодветно да се следи и за да може да се оценува нејзиниот ефект и влијанието, неопходно е да се дефинираат конкретни цели што ќе бидат постигнати преку имплементација на предложените активности и мерки. Индикаторите или показателите на успешност претставуваат податоци преку кои се следи успешноста во спроведувањето на програмата, односно се мери постигнувањето на целите и приоритетите во стратешкиот план. Следењето и оценувањето на постигнувањата се случува во одредени, претходно утврдени интервали, со цел да се забележат напредокот и прогресот кон остварувањето на целта.

Следењето на реализацијата на поставените цели се спроведува преку соодветно дефинирани индикатори (показатели на успешност), кои може да бидат:

- **Инпут индикатори** – ги мерат потребните средства за спроведување на политиката;
- **Аутпут индикатори** – го мерат напредокот или промените предизвикани со имплементација на политиката.
- **Квантитативни** (анкети со затворени прашања, набљудување и следење добро дефинирани настани, структурирано интервју итн. Резултатите од анализата се изразени во количество или број);
- **Квалитативни** (длабински интервјуа, консултации, фокус-групи, јавни расправи, разни методи на набљудување, преглед на документи и истражување итн. Резултатите од анализата се изразени дескриптивно и податоците обезбедуваат информации корисни за разбирање на процесите зад набљудуваните резултати и процена на промените во перцепцијата на луѓето за нивната благосостојба).
- **Импакт индикатори** – ја мерат ефективноста/влијанието во постигнувањето на целите.

План за имплементација

Врз основа на претходно дефинираните фактори, се планираат и се утврдуваат активностите што треба да бидат преземени со намера програмата/потпрограмата да ја оствари зацртаната цел и тие се запишуваат во Планот за спроведување. Иако начинот на кој се дефинирани активностите не мора директно да ја одразува родовата перспектива, таа секако треба да биде земена предвид при утврдувањето на активностите, водејќи сметка за ефектите што ќе ги имаат активностите врз крајните корисници, односно врз жените и мажите. Во таа смисла, доколку е можно, во процесот на дефинирање на активностите би требало да бидат консултирани и жените и мажите за нивните потреби и приоритети, со цел да може активностите да се димензионираат на начин што ќе ги задоволи потребите на двете групи. Во Планот за спроведување, освен активностите преку кои се спроведува програмата/потпрограмата, се впишуваат и носителите на одговорноста за спроведување на активноста, консултираните страни, динамиката, односно временската рамка за спроведување на активноста, како и потребните човечки и финансиски ресурси потребни за спроведување на програмата/потпрограмата.

Родово одговорно буџетирање

Стратешкото планирање е процес што е неминовно поврзан со процесот на буџетско планирање. Така, во процесот на креирање на програмите/потпрограмите во стратешкиот план мора да ги прикажеме и предвидените и алоцирани финансиски средства за реализирање на програмата. Во овој процес на дефинирање на буџетските алокации особено е важно да водиме сметка да бидат земени предвид потребите, интересите и приоритетите и на жените и мажите, вклучувајќи ги и можните прераспределби на ресурсите за да се намали или да се надмине некоја веќе детектирана нееднаквост во општеството. На тој начин, преку родово одговорното буџетирање се потврдува заложбата за родова рамноправност во политиките, стратегиите и програмите. Таа заложба повеќе не е само декларативна, туку е суштинска и реална преку правилна алокација на буџетските средства во насока на задоволување на приоритетите и потребите на жените и мажите.

Она што е многу важно е дека секоја политика и програма, како и буџетот потребен за нивна реализација може да бидат следени и оценувани од родовата перспектива доколку при следењето на показателите на успешност прибираме родово разделени податоци. На тој начин ќе можеме јасно да оцениме колку од буџетските алокации биле искористени од страна на жените, односно какво е влијанието на политиката/програма врз родовата еднаквост и како ја променило почетната состојба²⁷.

²⁷ Министерство за труд и социјална политика, 2013, Прирачник за родово одговорно буџетирање. Достапно на:
http://www.mtsp.gov.mk/WBStorage/Files/priracnik_rodovo_mkd.pdf

ПРИМЕР:

Б. ПЛАН ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА ПРОГРАМАТА

Потпрограма 1: План за спроведување

Активност	Одговорни	Консултирани	Временска рамка		Потребни ресурси					
			Почеток ММ/ГГ	Крај ММ/ГГ	човечки	финансиски				
Ревидирање на наставните планови во средните стручни училишта со воведување повеќе стручни предмети и практична настава	Министерство за образование и наука, Биро за развој на образованието	ИКТ-компании, МАСИТ	јан./2020	сеп./2020	1	II	III	I	II	III
Спроведување кампања во основните училишта за придобивките на средните стручни училишта, особено во областа на ИКТ ²⁶	Министерство за образование и наука, Министерство за информатичко општество и администрација, единици на локалната самоуправа	Родители, Здруженија на граѓани што работат во сферата на образование и обука, девојчиња и момчиња ученици во основно образование	март/2020	дек./2021	4	4		300.000	300.000	
Обезбедување стипендии за девојчиња што ќе се запишат во средно стручно образование ²⁷	Министерство за образование и наука, единици на локалната самоуправа	Министерство за финансии			3	3	3	1000.000	1500.000	1500.000
Обезбедени работни места од страна на компаниите учесници во дуалното образование	Приватен сектор	Регионални стопански комори, ИКТ-компаниии				2		/	/	/
Вкупно активности за I година: 2										
Вкупно активности за II година: 2										
Вкупно активности за III година:										
Вкупно за Потпрограмата 1: 4										

²⁸ Иако оваа активност не става посебен акцент на жените, тоа не значи дека не е родово сензитивна. Доколку во дефинирањето на индикаторите јасно определиме дека прибирањето на податоците ќе биде родово разделено, ќе имаме јасен увид во тоа какви ефекти и влијанија предизвикала активността, а во овој случај тоа ќе биде бројот на момчиња и девојчиња што се поделиле за средно стручно образование. Врз основа на овие податоци ќе можеме да го оцениме дали активността придонела за подобрување на состојбата, но и да ги креираме следните активности во насока на постигнување на посакуваната цел.

²⁹ Оваа активност, односно мерка е родово специфична мерка, односно конкретна интервенција што е наменета да ја подобри состојбата во областа во рамките на расположливите ресурси. Политиките и програмите не секогаш имаат и треба да имаат специфични мерки, но тоа не значи дека не може да бидат родово сензитивни. Доколку индикаторите за следење и оценување на постигнувањето на резултатите и влијанијата од политиката се дефинирани на начин на кој ќе обезбедат сознанија важни за родовата рамноправност, како што се родово сегрегирани податоци, многу лесно и прецизно ќе може да се следат подобрувањата на состојбите.

Очекувани резултати согласно принципот на еднакви можности

Согласно принципот на еднакви можности, очекуваните резултати се од клучно значење за следење и мерење на влијанието и ефектите од спроведувањето на политиките, програмите и проектите врз квалитетот на животот на жените и мажите. За подобро дефинирање на очекуваните влијанија може да се користи Алатката за евалуација на влијанието на политиките, услугите и функциите врз родовата еднаквост (Gender Impact Assessment)³⁰. Алатката за евалуација на влијанието на политиките врз родовата еднаквост е дефинирана како *ex-ante* евалуација, анализа и мерење на регулативата, политиките или програмите. Таа овозможува да се идентификуваат и да се превенираат ситуации во кои спроведувањето одредена политика/програма може да има негативни последици врз еднаквоста меѓу жените и мажите. Основното прашање гласи: Дали регулативата, политиката или програмата ги намалува, ги одржува или ги зголемува родовите нееднаквости меѓу жените и мажите?

Европската комисија го дефинира влијанието на политиките врз родовата еднаквост (GIA) на следниов начин:

„Евалуација на влијанието на политиките врз родовата еднаквост е процес на споредување и евалуација на постојната состојба и очекуваните резултати од спроведувањето на предвидената политика или програма согласно релевантни родови критериуми.“
„Таа претставува процена на различните влијанија (позитивни, негативни или неутрални) од спроведувањето некоја политика или активност во смисла на родова еднаквост.“³¹

Оваа алатка не се користи само за дијагностицирање на постојната состојба, туку и за предвидување на влијанието од имплементацијата на политиката врз жените и мажите. Алатката може да се користи и во случаите кога сакаме да извршиме одредени промени, приспособувања, модификации, да смениме или да укинеме услуга или функција во сите фази на процесот на стратешко планирање.

³⁰ European Institute for Gender Equality, Gender Impact Assessment. Достапно на: <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/toolkits/gender-impact-assessment/Guide-gender-impact-assessment>

³¹ European Institute for Gender Equality, Gender Impact Assessment. Достапно на: <https://eige.europa.eu/gender-mainstreaming/toolkits/gender-impact-assessment/what-gender-impact-assessment>

Крајната цел на алатката е да го подобри процесот на креирањето и планирањето на политиките со цел да превенира негативно влијание врз родовата еднаквост, како и да ја зајакне и да ја промовира родовата еднаквост преку подобри, проактивни трансформативни политики и регулативи.

ПРИМЕР:

5. ПРИНЦИП НА ЕДНАКВИ МОЖНОСТИ НА ЖЕНИТЕ И МАЖИТЕ

Очекувани влијанија за I година	Очекувани влијанија за II година	Очекувани влијанија за III година
Процент на девојчиња ученички во областа на ИКТ што користат стипендија	Зголемен интерес за запишување на девојчињата во средните стручни училишта од областа на ИКТ за 30 %	Зголемен процент на жени во ИКТ-индустријата за 15 %

Утврдување можни ризици

Стратешкиот план содржи анализа на ризици што може да влијаат врз остварувањето на приоритетите и целите, како и врз програмите и потпрограмите во стратешкиот план на институцијата. Имајќи ја предвид родовата перспектива на програмите што се дел од Стратешкиот план, од особено значење е да ги предвидиме можните ризици и да предвидиме мерки за нивно пресретнување и избегнување.

ПРИМЕР:

РИЗИЦИ НА НИВО НА ПРОГРАМАТА

Ризик	Веројатност за настанување на ризикот	Влијание на ризикот врз остварувањето на целите	Мерки за справување со ризикот
Погрешна процена на сегашната состојба поради непостоење родово разделена статистика	Средна	Високо	Прибирање податоци преку спроведување теренски истражувања, фокус-групи и интервјуа со засегнатите страни
Мал одсив на жени и девојчиња на повикот за бесплатни обуки за ИКТ	Голема	Високо	Креирање стратегија за кампања „од врата на врата“ за ефикасно пренесување на информациите до крајните корисници

Чекор 4: Подготовка на родово одговорен Годишен план за работа

Основната цел на оваа фаза на стратешкото планирање е да обезбеди дека она што е планирано и за кое се заложуваме ќе стане реалност, а граѓаните јасно ќе може да ги видат и да ги почувствуваат придобивките во нивниот живот и/или во работата. Но, непречената имплементација на програмите, проектите и активностите содржани во стратешкиот план нема да се случи единствено со нивното запишување на хартија. Потребно е да се дефинираат јасни, прецизни и концизни мерки и активности преку чие спроведување ќе се постигнат зацртаните цели и резултати. Мерките и активностите претставуваат операционализација на програмите и потпрограмите од стратешкиот план. Врз основа на податоците од Годишниот план за работа се обезбедува редовно следење, оценување и известување за спроведувањето на програмите, потпрограмите, мерките и активностите од стратешкиот план на обврските утврдени во Годишната програма за работа на Владата, како и на планираните активности од тековното работење на органот на државната управа.

Потребно е планот да биде реален, остварлив и транспарентен, но и да ги зема предвид потребите на жените и мажите.

Врз основа на сложеноста на програмата/потпрограмата се дефинираат конкретни резултати што произлегуваат од секоја мерка и/или активност преку која се спроведува програмата/потпрограмата. Резултатите од спроведувањето на мерките и активностите придонесуваат за остварувањето на зацртаните цели и приоритети на програмата во целина. Идентификувањето јасни и прецизни резултати од мерките, активностите и проектите е услов за постигнување на зацртаните цели и приоритети на ниво на програма/потпрограма. Целите и резултатите се израз на добро креирани мерки и активности, кои придонесуваат за реализација на планираните решенија и постигнување на посакуваната промена во општеството, односно за надминување на нееднаквоста и затворање на родовиот јаз во општеството.

Програми и потпрограми

Овој дел од стратешкиот план на органот на државната управа, покрај основните податоци и податоците за назив и цел на програмата и показателот за успешност на програмата, назив и цел на потпрограмата и показателот за успешност на потпрограмата, ги содржи и појдовната основа и планираниот резултат на годишно ниво, мерките и активностите,

временската рамка за спроведување, финансиските средства и организациската единица/лице што е надлежна за спроведување и следење. Она што е од исклучително значење за процесот на вклучување на родовата перспектива во стратешкото планирање во делот на креирање План за работа на институцијата е дефинирањето индикатори за мерење – показатели на успешност на ниво на резултати што може и треба да бидат следени и оценувани од родов аспект, односно резултати преку кои ќе се мери степенот на намалување на нееднаквоста во споредба со појдовната состојба или позиција.

Подготовката на Годишниот план за работа се врши преку координиран процес на соработка помеѓу организациските единици одговорни за процесот на стратешко планирање, финансиски прашања, управување со човечките ресурси, внатрешна ревизија и координаторот за еднакви можности на жените и мажите и засегнатите страни.

ПРИМЕР:

ПОТПРОГРАМА 1 – РЕФОРМИ ВО СРЕДНОТО СТРУЧНО ОБРАЗОВАНИЕ

Цел на Потпрограмата: Зголемување на интересот за средно стручно образование и зголемен број на девојчиња запишани во средно стручно образование од областа на ИКТ

<p>Показател на успешност:</p> <ul style="list-style-type: none"> Донесени нови наставни програми; Зголемен интерес за запишување на учениците во средно стручно образование; Отворање нови стручни насоки од областа на ИКТ. 	<p>Појдовна основа:</p> <ul style="list-style-type: none"> 25 % од сите завршени основци се запишуваат во средно стручно образование 15 % од девојчињата во средното стручно образование 	<p>Планирани резултати на годишно ниво:</p> <ul style="list-style-type: none"> Зголемување на бројот на запишани ученици во средно стручно образование за 15 % зголемување на бројот на запишани девојчиња во средното стручно образование за 10 %
---	---	---

Мерки:	Активности:	Временска рамка за спроведување:				Финансиски средства	Организациска единица/лице
		Кв.1	Кв.2	Кв.3	Кв.4		
Воведување нови современи предмети од областа на ИКТ во средното стручно образование	Формирање мултидисциплинарна работна група за ревизија на наставната програма во средното стручно образование	√	√			300.000 денари, буџет на МОН	Сектор за средно образование
	Теренско истражување за потребите на пазарот на труд		√				
	Подготовка на наставен курикулум во соработка со Бирото за развој на образованието			√	√	/	Сектор за средно образование БРО

Во процесот на подготовка на програмите и потпрограмите што ќе бидат дел од тригодишниот Стратешки план, институциите се обврзани да изберат програма или потпрограма што ќе биде предмет на родово буџетска изјава.

Родово буџетската изјава се фокусира на избрана програма, потпрограма или проект содржани во Стратешкиот план на институцијата и претставува интегрален дел од процесот на стратешко планирање и подготовка на буџетот на министерството или органот на државната управа. Согласно Методологијата за родово одговорно буџетирање³², изборот на програмата поаѓа од стратешките приоритети на Владата на РСМ и приоритетите на самата институција во согласност со реално расположливите финансиски средства, човечките ресурси и други институционални капацитети. Во оваа фаза од процесот се проценува дали постојат расположливи родово разделени статистички податоци проследени со квалитативни анализи за состојбите на жените и мажите во определен сектор, кои претставуваат почетна точка (benchmark) за промените што се очекуваат во период од три години, согласно опфатот. Родово буџетската изјава, по одобрувањето од раководството на институцијата, се доставува во прилог на Стратешкиот план до Министерството за финансии и до Генералниот секретаријат на Владата на Република Северна Македонија, а се објавува на веб-страницата на институцијата.

Иницијативи за Годишната програма на Владата

Иницијативите на органот на државната управа што се утврдени во Годишната програма за работа на Владата се одлична можност за преземање иницијатива за решавање одредена детектирана нееднаквост, диспарат или состојба од родова перспектива. Имено, при анализата на состојбата во одредена област, но и при анализата на спроведувањето и оценувањето на програмите, потпрограмите и проектите на институцијата може да се согледа одредена нееднаквост во можностите, пристапот до ресурсите, потребите на жените и мажите, која може да биде резултат на веќе востановени социо-економски односи, односно од родовите улоги што жените и мажите ги имаат во општеството. Исто така, при следењето и оценувањето на спроведувањето одредена програма/

³² Министерство за труд и социјална политика, 2014, Методологија за родово одговорно буџетирање за органите на државната управа на централно ниво. Достапно на: <https://www.mtsp.gov.mk/dokumenti.nspix>

потпрограма може да увидиме дека предвидената интервенција не го намалува или дополнително го зголемува родовиот јаз, ги продлабочува нееднаквостите и ги зајакнува стереотипите, па следствено на тоа, може да иницираме промена на некои од елементите на интервенцијата или нова иницијатива што ќе придонесе за надминување на ваквата состојба и за намалување на родовиот јаз.

ПРИМЕР:						
ВРЕМЕНСКА РАМКА ЗА ПОДГОТВУВАЊЕ						
Иницијатива	Кв.1	Кв.2	Кв.3	Кв.4	Финансиски средства	Организациска единица/лице
Формирање заеднички мешовит комитет меѓу Владата и МАСИТ за развој и промоција на ИКТ	√	√			/	Сектор за средно образование
Поттикнување на интересот за средното стручно образование преку осовременување на училиштата со ИКТ-алатки			√	√	ИПА проект	Сектор за меѓународна соработка и друга странска помош/ сектор за средно образование

Мерки и активности што произлегуваат од надлежностите и тековната работа на органот на државната управа

Мерките и активностите што произлегуваат од надлежностите и тековната работа на органот на државната управа, исто така, треба да ја вклучуваат родовата перспектива, особено од аспект на донесување на одлуките. И покрај тоа што одредена проблематика е една од клучните надлежности на институцијата, сепак никогаш не сме во состојба да имаме целосно согледување на сите можни аспекти и последици од имплементацијата на надлежноста, но и од новите инструменти и мерки што се воведуваат за унапредување на работата во областа. Затоа, од исклучително значење е постојано да се анализираат состојбите во областа и да се предвидуваат можните последици и проблеми што може да произлезат од спроведувањето на надлежноста, па важно е и да се одржуваат континуирани консултации во засегнатите страни за да се следат промените на нивните потреби и интереси и соодветно да се димензионираат активностите на министерството или органот на државната управа.

Чекор 5: Следење, оценување и известување

Институциите имаат обврска да следат, да оценуваат и да известуваат за постигнувањето на целите и резултатите од програмите и потпрограмите. Основните чекори во процесот на следење, оценување и известување се развој на индикатори, поставување критериуми поврзани со временската рамка, утврдување систем за прибирање податоци во однос на индикаторите, анализа на податоците, употреба на податоците и нивна процена. Целта на оваа фаза е да се осигуриме дека има прогрес во спроведувањето на Планот за работа, кој не води кон проектираните приоритети, цели и резултати. Покрај ова, спроведувањето ефективно следење и оценување на политиките ни овозможува да ги научиме лекциите и да изградиме најдобри практики, а со тоа во иднина и да донесуваме подобри политики и одлуки.

Прибирање податоци за следење

За да може да спроведеме ефективен процес на следење и оценување, потребно е да ги поставиме следниве прашања: Кои податоци треба да се соберат? Колку често/на колкав временски интервал треба да ги собираме? Како ќе го организираме процесот на собирање на податоците?

Се препорачува да се собираат квантитативни податоци за 1–3 индикатори. Собирањето премногу податоци може да биде контрапродуктивно. Податоците треба да бидат јасни, концизни и лесни за собирање и за интерпретација. Она што е најважно е податоците што ги прибираме да бидат сегрегирани според пол. На тој начин ќе може да следиме и да оценуваме дали конкретната политика/програма придонела за промена на состојбите со родовата рамноправност. Некои од алатките за собирање податоци може да бидат следниве:

- Анализирање документи (планови за работа, финансиски планови, буџет, извештаи за реализација на буџетот...) и извештаи (извештаи за напредокот, финални извештаи...) врз основа на кои може да се увиди дали постоела фер дистрибуција на ресурсите согласно потребите на жените и мажите;
- Прибирање податоци од официјални владини извори, како што се Државниот завод за статистика, меѓународните организации или податоци што ги прибираат самите институции;

- Набљудување на активностите преку теренски посети за да се увиди дали еднакво ги таргетирале и жените и мажите;
- Прибирање податоци од крајните корисници и засегнатите страни преку анкети, интервјуа, фокус-групи, работилници, состаноци итн.

Оценување на успешноста од родова перспектива

Како што споменавме погоре, со цел да се следи и да се оценува постигнувањето на целите и резултатите од програмите и потпрограмите, се утврдуваат квантитативни и/или квалитативни индикатори. При утврдувањето на индикаторите треба да се идентификува барем еден родово сензитивен индикатор. Следењето и оценувањето на политиките/програмите ќе биде ефикасно доколку имаме дефинирано јасни мерки и активности за постигнување на јасно зацртаните цели и резултати со кои ќе ги вкрстиме прибраните податоци и ќе го мериме прогресот. Успешно дефинираните индикатори што располагаат со податоци поделени според пол јасно ни покажуваат дали и каков прогрес направила политиката/програмата во однос на почетната состојба. Со цел да се измерат и да се оценат индикаторите, се одредува појдовен индикатор, кој е директно поврзан со целта на програмата, т. е. потпрограмата, и изразува квантитативна вредност или квалитативна состојба. Појдовниот индикатор се одредува преку анализа на состојбата во областа или областите што се во надлежност на органот на државната управа и изразува вредност или состојба на индикаторот пред или на самиот почеток на спроведувањето на програмата. Ако појдовниот индикатор не може да се утврди преку анализа на состојбата, тогаш како почетна позиција се зема резултатот добиен со првото мерење на индикаторот.

Известување

Известувањето има клучна улога во процесот на градење родово одговорни стратешки планови поради неколку причини: ја интегрира родовата перспектива како неизоставен дел од процесот на креирање на политиките и буџетите, со што таа станува инхерентен дел од работењето на администрацијата; создава основа за унапредување на квалитетот во процесот на креирањето на програмите и потпрограмите за наредниот период преку користење на систематски прибраните

податоци, особено родово разделените податоци; и обезбедува систем на рано предупредување за евентуални тешкотии во спроведувањето на обврските и иницира преземање мерки за нивно превенирање и отстранување. Известувањето, исто така, придонесува за зајакнување на отчетноста и транспарентноста во работењето на органите на државната управа, а со тоа влијае и врз континуираното подигнување на јавната свест за важноста на родовите прашања.

Имајќи ги предвид целиот процес на стратешко планирање и сите елементи од кои се состои, важно е постојано да гледаме низ „родовите“ очила. За да бидеме сигурни дека сме ги презеле сите неопходни чекори во процесот на креирање родово одговорни политики, стратегии, програми и проекти, може да ја користиме следната контролна табела, која содржи прашања чии одговори ќе ни овозможат да го преиспитаеме квалитетот на креираната политика/програма од родова перспектива.

КОНТРОЛНА ТАБЕЛА:

Позадина и оправданост: Дали родовата перспектива е разгледувана при креирањето на планираната интервенција? Дали интервенцијата е оправдана и поседува убедливи аргументи во насока на зајакнување на родовата еднаквост и намалување на родовиот јаз?

Цели: Дали целите дефинирани во планираната интервенција ги рефлектираат потребите и на жените и мажите? Дали целите се стремат да ги коригираат родовите дисбаланси преку адресирање на специфичните потреби на жените и мажите? Дали интервенцијата ги трансформира институциите во насока на инхерентно вградување на родовата перспектива во своето функционирање?

Корисници (засегнати страни): Постои ли родов баланс кај таргет-групите корисници на услугата/политиката?

Резултати: Дали интервенцијата ги адресира потребите на жените и мажите?

Активности: Дали планираните активности ги вклучуваат и жените и мажите? Постојат ли дополнителни активности што може да ја подобрат почетната состојба?

Индикатори: Дали индикаторите се развиени со цел да го мерат прогресот во постигнувањето на секој поединечен резултат? Дали индикаторите ги мерат и родовите аспекти на секој резултат? Дали индикаторите се родово разделени? Дали гарантираат задоволително ниво на родов баланс во активностите?

Имплементација: Дали родовата перспектива ќе биде адресирана во процесот на имплементација? Дали жените и мажите учествуваат во имплементацијата? Дали жените и мажите имаат еднакви придобивки од имплементацијата?

Следење и оценување: Дали стратегијата за следење и оценување ја вклучува родовата перспектива? Дали таа соодветно ги испитува и содржинските и административните аспекти од интервенцијата?

Ризици: Дали е земена предвид пошироката слика во општеството од аспект на родовите улоги и односи во процесот на креирање на политиката/ програмата? Дали е антиципиран евентуалниот негативен ефект на интервенцијата?

Буџет: Дали вложените средства се анализирани од родов аспект за да се осигуриме дека и жените и мажите ќе имаат еднакви придобивки од интервенцијата?

КАКО ДА ОБЕЗБЕДИМЕ ОДРЖЛИВОСТ НА ВКЛУЧУВАЊЕТО НА РОДОВАТА ПЕРСПЕКТИВА ВО ПРОЦЕСОТ НА СТРАТЕШКО ПЛАНИРАЊЕ?

Иако во последнава деценија е направен значаен исчекор во насока на родовата еднаквост, пред нас сè уште е долг пат. Потребни се уште многу заложби и труд за да изградиме инклузивен и еднаков свет за жените и мажите, а тоа нема да може да го постигнеме сè додека родовите прашања се перципираат единствено како женски прашања, а не како општествени прашања што ја засегаат целата заедница.

Во процесот на стратешко планирање, во иднина може да се фокусираме на следниве неколку аспекти со цел родовата перспектива да стане интегрален и суштински дел од процесот на креирање на политиките и буџетите, а со тоа и придобивка за целата заедница:

- Да останеме одговорни и посветени на заложбите за родова еднаквост утврдени во националните документи³³, како што се: Уставот на Република Северна Македонија, Законот за еднакви можности на жените и мажите и другите стратешки документи за унапредување на родовата еднаквост, како и меѓународните документи: Конвенцијата за елиминација на сите форми на дискриминација врз жените (CEDAW)³⁴, Резолуцијата 1325 на Советот за безбедност по прашањето за жените, мирот и безбедноста³⁵, Пекиншката декларација и Платформа за акција³⁶, Одржливите развојни цели и Агендата 2030³⁷ итн.;
- Објавување извештаи за РОБ, објавување редовни извештаи за напредокот на спроведувањето на програмите/потпрограмите со посебен акцент на резултатите поврзани со унапредувањето на родовата еднаквост;

³³ Министерство за труд и социјална политика, Национални документи за родова еднаквост. Достапно на: <http://www.mtsp.gov.mk/dokumenti.nspx>

³⁴ UN Women, 2007, Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women. Достапно на: <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/>

³⁵ UN, 2000, UN Security Council resolution 1325 on women and peace and security. Достапно на: <https://www.unwomen.org/en/docs/2000/10/un-security-council-resolution-1325>

³⁶ UN Women, 1995, Beijing Declaration and Platform for Action. Достапно на: <https://www.unwomen.org/en/digital-library/publications/2015/01/beijing-declaration>

³⁷ UN, 2015, Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development. Достапно на: <https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>

- Сите новодетектирани проблеми во општеството во поглед на унапредувањето на родовата еднаквост треба гласно да се адресираат и нивното менаџирање и решавање да се води во соработка со заинтересираните страни, односно крајните корисници;
- Да учиме од искуствата во насока на подобрување на пристапот. Она што во досегашната практика не се покажало како многу ефикасно, треба да се отфрли за сметка на нови, креативни решенија за надминување на нееднаквостите во општеството;
- Да одржуваме редовни консултации и да ги вклучуваме граѓаните (и жените и мажите) во процесот на креирање на политиките за да обезбедиме препознавање и адресирање на приоритетите. Ова е нужно за да имаме релевантни информации во случај на промена на околностите, со цел да може соодветно да реагираме и да ја адаптираме политиката/програмата согласно потребите и приоритетите;
- Да го славиме секој, макар и минимален, напредок и успех во процесот на унапредување на родовата еднаквост и надминување на родовиот јаз. На овој начин ќе ги споделиме заслугите за активното учество во промените и ќе охрабриме повеќе жени и мажи да се вклучат во консултациите и дискусиите за родовите прашања што ги засегаат општеството и заедницата.

Уште повеќе, не треба да ја забораваме Целта бр. 5 за одржлив развој на Обединетите нации – Родовата еднаквост и зајакнувањето на сите жени и девојчиња е катализатор за постигнување на сите други цели. Според ОН, во последните децении е постигнат значаен напредок за жените и девојчињата, но сепак, промените се нерамномерни и се зголемуваат. Се проценува дека, според моменталната стапка на промени, глобалниот родов јаз нема да биде затворен уште 100 години. За да се постигнат целите, глобалната заедница мора да дејствува итно и одлучно за да го забрза напредокот и да постигне родова еднаквост за сите жени и девојчиња насекаде преку следниве активности:

- *Ставање крај на дискриминацијата во закон и во практика* – Иако се поминати 40 години од усвојувањето на Конвенцијата за елиминирање на сите форми на дискриминација врз жените (CEDAW), дискриминацијата сè уште е распространета и во законите и во практиката;
- *Проектирање одржлива економија со родова еднаквост во сржта* – Јазот во економските можности се затвора многу полека. Жените сè

уште се „заглавени“ во неформалната економија, каде што се соочуваат со ниски примања и недостиг на социјална заштита. Неплатената грижа и работата во домот сè уште се обврски на жената и ги загрозуваат можностите на жените да работат и да заработуваат;

- *Справување со сиромаштијата преку родово одговорна социјална заштита и јавни услуги* – Зголемувањето на пристапот на жените до образованието придонесува за поголема партиципација на жените во глобалните стапки на работна сила. Поттикнувањето на инвестициите во родово одговорна социјална заштита и јавни услуги, како што се здравството и образованието, игра клучна улога во затворањето на родовиот јаз;
- *Затворање на јазот во раководењето* – Моќта и донесувањето одлуки сè уште останува доминантно машка област, додека, пак, жените се дискриминирани во можностите за пристап до лидерство. Постои ургентна потреба од стратегии за зајакнување на женското лидерство и вклученоста во процесот на донесување на одлуките во јавната сфера;
- *Заедничка работа во насока на постигнување родова рамноправност* – Родовата рамноправност е незавршена задача во секоја од државите во светот и има уште многу да се направи на тоа поле во наредниот период. Во декадата на акција на Обединетите нации за постигнување на стратешките развојни цели, владите, Обединетите нации, граѓанското општество и приватниот сектор имаат потенцијал да ги трансформираат животите на жените и девојчињата преку заедничка акција за доброто на сите.³⁸

Имајќи ги предвид овие заложби, институциите треба да го водат процесот на стратешко планирање на политиките, програмите и проектите, но и процесот на подготовка на буџетот да биде родово одговорен. На овој начин, министерствата и другите органи на државната управа суштински ќе придонесат за градење еднакво, инклузивно и фер општество.

³⁸ UN, 2020, Women and Girls – Closing the Gender Gap. Достапно на:
https://www.un.org/en/un75/women_girls_closing_gender_gap

UN Women North Macedonia

Blvd. VMRO 7/10, Skopje, North Macedonia

<http://northmacedonia.unwomen.org>

www.facebook.com/unwomenskopje